

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/114/182-185>

Rəhim Bilalov

Lənkəran Dövlət Universiteti
Baytarlıq elmləri üzrə fəlsəfə doktoru
<https://orcid.org/0009-0005-6969-7355>
rahim19511951@gmail.com

Xəqani Əhmədov

Lənkəran Dövlət Universiteti
magistrant
<https://orcid.org/0009-0005-2944-7708>
dovletqullugu202020@gmail.com

Quşların qripi (Qrippus avium)

Xülasə

Bu məqalədə xəstəliklə mübarizə məqsədilə, eyni yaş qrupuna məxsus olan quşların qruplaşdıraraq saxlanması, baytarlıq-sanitariya qaydalarına düzgün riayət edilməsi, baytarlıq normativlərinə uyğun olaraq olduqca vacibdir.

Mütəmadi olaraq təsərrüfatlarda təmizlik və dezinfeksiya işlərinin aparılması quşçuluqda istifadə edilən alət və vasitələrin, xidməti əşyalarının zərərsizləşdirilməsi həyata keçirilməlidir. Təsərrüfatlarda xəstəlik qeydə alınan halda, qeyri-sağlam qrup quşlarda keyləşdirmə üsullarından istifadə etməklə qansız üsullarla öldürülür və yandırılaraq zərərsizləşdirilməlidir.

Sağlam quşlar ət üçün kəsilir və əgər kəsilmiş cəmdəklərdə xarakterik fərdi sahibkar fermer təsərrüfatında patoloji dəyişikliklər müşahidə etdik, cəmdəklər utilizasiya olundu.

Xəstə, xəstəliyi keçirmiş, şübhəli quşlardan alınan yumurtalar, 10 dəqiqə qaynadıldıqdan sonra istifadə edilə bilər.

Qrip qeydə alınan təsərrüfatlarda ciddi karantin qoyulur. Qripə görə qeyri-sağlam təsərrüfatlardan alınan yumurtalar inkubasiya olunmur. Inkubasiya məqsədilə sağlam yumurtalardan istifadə edilməlidir. Xəstəliyə görə qeyri sağlam yaxud şübhəli təsərrüfatlarda tük və lələklər toplanaraq zərərsizləşdirilməlidir. Bu məqsədlə tük və lələklər xüsusi quruducu qurğularda 15 dəqiqə ərzində 85-90 dərəcə selsi temperaturda qurudulmalı, yaxud xüsusi qablarda 3-4%-li isti 45-50 dərəcə selsi formoaldehid məhlulu ilə 20 dəqiqə ərzində dezinfeksiya olunaraq qurudulur.

Açar sözlər: quşçuluq, baytar-sanitariya, dezinfeksiya, təsərrüfat, cəmdək, kəsim, qrip, yumurta, inkubasiya, tük, lələklər, qurğu

Rahim Bilalov

Lankaran State University
PhD in Veterinary Sciences
<https://orcid.org/0009-0005-6969-7355>
rahim19511951@gmail.com

Khagani Ahmadov

Lankaran State University
Master Student
<https://orcid.org/0009-0005-2944-7708>
dovletqullugu202020@gmail.com

Bird Flu (Grippus Avium)

Abstract

In this article, in order to combat the disease, it is very important to keep birds of the same age group in groups, to properly observe veterinary and sanitary rules, and to comply with veterinary standards.

Regular cleaning and disinfection of farms should be carried out, and tools and equipment used in poultry farming should be disinfected. In case of disease in farms, unhealthy groups of birds should be killed bloodlessly using stunning methods and should be destroyed by burning.

Healthy birds are slaughtered for meat, and if pathological changes characteristic of individual farmer farms are observed in the slaughtered carcasses, the carcasses are disposed of.

Eggs taken from sick, diseased, and suspicious birds can be used after boiling for 10 minutes.

Strict quarantine is imposed on farms where influenza is registered. Eggs taken from farms that are unhealthy due to influenza are not incubated. Healthy eggs should be used for incubation. Feathers and down from farms that are unhealthy or suspected of having the disease should be collected and neutralized. For this purpose, feathers and down should be dried in special drying facilities at a temperature of 85-90 degrees Celsius for 15 minutes, or disinfected in special containers with a 3-4% solution of formaldehyde at a temperature of 45-50 degrees Celsius for 20 minutes.

Keywords: poultry, veterinary-sanitary, disinfection, farm, carcass, slaughter, influenza, eggs, incubation, hair, feathers, device

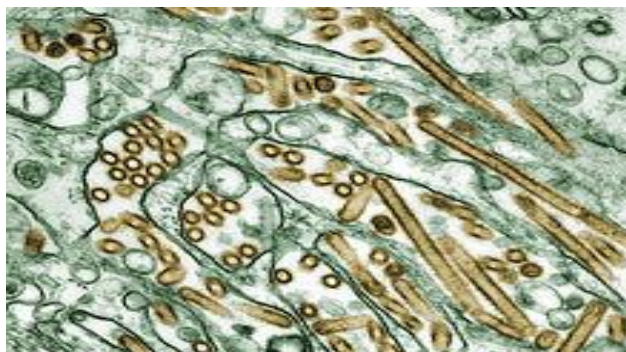
Giriş

Quşların qripi kontagioz xəstəlik olub, ümumi zəiflik, septicemiya, tənəffüs orqanlarının zədələnməsi və bağırsaqların nekrotiki zədələnməsi ilə xarakterizə olunur (Qədimov, Tağızadə, 1986; Lozano-Dubernard, Rambaut, van Bakel, 2016).

İlk dəfə xəstəliyin qeydə alınması 1880-ci ildə İtaliyada Perronçito tərəfindən qeydə alınmışdır. "Toyuqların eksudativ tifi" adlandırılmışdır. Bir çox ölkələrdə qeydə alınmış xəstəlik, quşların klassik taunu (Avropa taunu) adlandırılmışdır. Xəstəliyin etioloji amilinin virus olmasını, İtaliyada 1901-ci ildə Çenati və Savomisi müəyyən etmiş və törədiciyi Exudativus Gallinarum adlandırmışdır (Ələsgərov, 2016; Poetri, Bouma, Claassen, Koch, Soejoedono, Stegeman, van Boven, 2011).

1955-ci ildə xəstəliyin törədiciyi infuenza virus "A" adlandırılmış və bundan sonra 1971-ci ildə xəstəlik quşların qripi kimi qeydə alınmışdır. Rusiyada Quşların qripinin törədiciyi 1902-ci ildə müəyyən edilmiş, xəstəliyin tədqiqi ilə Tartakovski məşğul olmuşdur. Xəstəliyin ətraflı olaraq öyrənilməsində xüsusi xidmətləri olmuş alimlərdən - V.N.Syurin, N.Q.Osidze, Q.A.Safanov, Q.A.İvanov və s. olmuşlar (Ələsgərov, 2016; Konopatları, 1984).

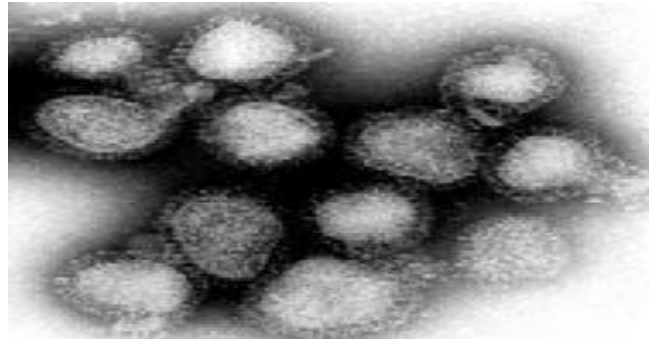
1997-ci ildə Honkonqda ilk dəfə insanlar üçün təhlükəli olan quş qripi virusu Şəkil 1-də (H5N1) ayrılmışdır (Ağayeva, 2009) (H5N1) virusun quşlardan insanlara yoluxması nəticəsində 18 nəfər xəstəliyə tutulmuş (9 uşaq və 9 böyük yaşlı) və nəticədə bunlardan 6 nəfəri (1 uşaq və 5 böyük yaşlı insan) dünyasını dəyişmişdir (Dünyamalıyev, 2009; Kadımov, Kunakov, Sedov, 1987).

Şəkil 1

1990-ci ildə Honkonqda quş qripi virusu Şəkil 2-də (H9N2) 2 az yaşlı uşağa yoluxmuş və nəticədə onlar sağalmışdır (Ələsgərov, Ağayeva, Dünyamalıyev, 2009).

Şəkil 2

1998-1999-cu illərdə isə Çinin materik hissəsində insanlar arasında quş qripi virusu (H9N2) ilə yoluxma haqqında məlumatlar yayılmış və yoluxmaya səbəb qriplə xəstə ev quşları ilə təmasda olma qeydə alınmışdır (Ələsgərov, Ağayeva, Dünyamalıyev, 2009; Ələsgərov, 2009; Ələsgərov, 2006).

11 oktyabr 2005-ci ildə Cənubi Amerikada-Kolumbiyada ilk dəfə olaraq “quş qripi” qeydə alınmışdır. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının (ÜST) 2006-cı ilin avqust ayına olan məlumatlara əsasən Yer kürəsində Quş qripi (H5N1) ilə yoluxmuş insanlardan indiyədək 134 nəfəri dünyasını dəyişmişdir (Dünyamalıyev, 2009; Sedov, 1987; Webster, 2001; Qədimov, Məmmədov, Ələsgərov, 1998).

Tədqiqat

Xəstəliyin törədicisi 80-120 nm ölçüyə malik Amil Orthomyxoviridae ailəsinə mənsub olan RNT-li virusdur (Qədimov, 1990; Tağızadə, 1986; Poetri, Bouma, Claassen, 2011).

Törədiciyin 15 sub tipi (A1-A15) məlumdur. Virus məxsus Hemaqqlütinin və Neyraminidazanın birləşmə nisbəti 24 kombinasiya (H1N1, H2N2, H2N3, H3N2, H3N8, H4N2, H4N4, H4N6, H4N8, H5N1, H5N2, H5N9, H6N1, H6N2, H6N5, H6N9, H7N1, H7N2, H7N3, H7N7, H9N2, H9N8, H10N7, H11N9) əmələ gətirir ki, bunlardan da H5N1 və H7N7 subtipləri daha patogen olmaqla insanlar üçün qorxuludur. Quş orqanizmində antihemmaqqlütinin, virus neytrallaşdırıcı və komplement təsbitedici antitellər yaratmaq virusun spesifik xüsusiyyətidir. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının təqdimatına əsasən, quş qripi virusunun 15 yarım tipi sırasında xüsusilə narahatçılıq yaradan H5N1 virusudur ki, bu da yüksək patogen virus olmaqla, insanlar üçün olduqca təhlükəlidir (Ələsgərov, 2016; Lozano-Dubernard, 2016; Govorkova, Leneva, 2001).

Xəstəliyin törədicisi yüksək temperaturun təsirinə davamsızdır, 60 dərəcə Selsi temperatur 30 dəqiqə ərzində 100 dərəcə Selsi temperatur isə ani olaraq virusu məhv edir. Virus 4 dərəcə Selsi temperaturda bir neçə həftə öz yaşama qabiliyyətini saxlayır. Amil çürüyən quş cəsədlərində bir neçə ay, suda 4 gün infeksiya xüsusiyyətini saxlayır (Qədimov, Məmmədov, Culfayev, 1990; Govorkova, Leneva, Golubeva, Bush, Webster, 2001).

Virus turşuların təsirinə həssas, qələvilərin təsirinə isə davamlıdır. 5%-li xlorid turşusu, 4%-li fenol, 5%-li karbol turşusu, 3%-li xlorlu əhəngin təsiri altında amil 5 dəqiqə müddətində inaktivləşir (Məmmədov, 1990).

Təfriqi diaqnoz

Quşların qripi-Nyukasl xəstəliyi, Pasterllyoz, İnfeksiya bronxit, Respirator mikoplazmoz, İnfeksiya laringotraxit xəstəliklərdən, spiroxetoz və zəhərlənmələrdən təfriq edilməlidir (Qədimov, 1986; Liu, Liu, Yang, 2013).

Nəticə

Quşçuluq təsərrüfatlarında quş qripi baş verdikdə, xəstəlik qısa müddətdə yayılmaqla, kütləvi tələfata səbəb olur.

Xəstəliyə 15 növ quş və bütün toyuq cinsləri, bütün yaş dövrlərində həssaslıq göstərilir. Yaşlı quşlar cavanlara nisbətən xəstəliyə daha həssasdırlar. Vəhşi quşlar isə mühüm epizootoloji rola malikdir.

Xəstəlik törədicisinin əsas mənbəyi xəstə quşlardır ki, bunlar da virusu göz yaşı, burun və ağız axıntısı, nəcislə, eksrementlə, tənəffüs sistemi, həmçinin yumurta ilə xarici mühitlə yayılırlar. Xəstəliyi keçirmiş quşlar 2 ay müddətində virus daşıyıcı olur. Yem, hava, su, xidmət əşyalarının patogen virusla sirayətlənməsi, sağlam quşların və insanların yoluxması üçün real təhlükə yaradır.

Yoluxma əsasən respirator yolla baş verir. Virusun həzm traktı və konyuktiva vasitəsilə orqanizmə daxil olması zamanı da yoluxma mümkündür.

Ədəbiyyat

1. Ələsgərov, Z.Ə. (2006). *İnsanlar üçün təhlükəli heyvan xəstəlikləri*. Bakı: Azərnəşr.
2. Ələsgərov, Z.Ə. (2016). *Antropozoonoz xəstəliklər* (Ali məktəblər üçün dərslik). Bakı: Elm.
3. Ələsgərov, Z.Ə., Ağayeva, E.M., Dünyamalıyev, Q.Ə. (2009). *Baytarlıq virusologiyası*. Bakı: Azərnəşr.
4. Govorkova, E.A., Leneva, I.A., Goloubeva, O.G., Bush, K., Webster, R.G. (2001). *Comparison of antiviral efficacy of H5N1, H9N2, and other avian influenza viruses*. Antimicrobial Agents and Chemotherapy, 45(10), 2723-2732. <https://doi.org/10.1128/AAC.45.10.2723-2732.2001>
5. Kadımov, R.A., Kunakov, A.A., Sedov, V.A. (1987). *İnfeksionnyye bolezni ovets* [Oveçlərin infeksiyon xəstəlikləri]. Moskva: Kolos.
6. Konopatlı, A.A. (1984). *Epizootologiya i infeksiionnyye bolezni sel'skokhozyaystvennykh zhivotnykh* [Epizootologiya və kənd təsərrüfatı heyvanlarının infeksiyon xəstəlikləri]. Moskva: Kolos.
7. Qədimov, R.A., Məmmədov, İ.B., Culfayev, S.Ə. (1990). *Xüsusi epizootologiya*. Bakı: Azərnəşr.
8. Qədimov, R.A., Tağızadə, M.Ə. (1986). *Baytarlıq mikrobiologiyası*. Bakı: Maarif.
9. Qədimov, R.Ə., Məmmədov, İ.B., Ələsgərov, Z.Ə. (1998). *Epizootologiya*. Bakı: Elm.
10. Liu, Q., Liu, D.Y., Yang, Z.Q. (2013). *Characteristics of human infection with avian influenza viruses and development of new antiviral agents*. Acta Pharmacologica Sinica, 34(10), 1257–1269. <https://doi.org/10.1038/aps.2013.100>
11. Lozano-Dubernard, B., Rambaut, A., van Bakel, H. (2016). *Evolutionary dynamics of avian influenza viruses: Genetic diversity and host adaptation*. Virus Evolution, 2(1), vew002. <https://doi.org/10.1093/ve/vew002>
12. Poetri, O., Bouma, A., Claassen, I., Koch, G., Soejoedono, R., Stegeman, A., van Boven, M. (2011). *Comparative transmission of Indonesian H5N1 and H7N7 avian influenza viruses in chickens*. PLoS ONE, 6(12), e28093. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0028093>

Daxil oldu: 04.12.2024

Qəbul edildi: 09.03.2025